

**QON TOMIRLAR ATEROSKLEROZIDA LEONTOZID TA'SIRIDA
BUYRAK USTI BEZLARIDAGI PATOMORFOLOGIK O'ZGARISHLARNI
ANIQLASH**

Razakov Baxtiyar Yusufovich

Patologik anatomiya va sud tibbiyoti kafedrası

Andijon davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya. *Tadqotda buyrak usti bezi bezlarning funktsional morfologiyasi va yurak-qon tomir tizimining patologiyasi o'rtasidagi bog'liqlik muammosiga bag'ishlangan adabiyotlar va o'z tadqiqotimiz natijalari ko'rib chiqiladi.*

Buyrak usti bezi kasalliklarining har xil turlarida morfofunktsional reaksiyasining o'ziga xos va o'ziga xos bo'lmagan xususiyatlarining mavjudligi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *buyrak usti bezi, ateroskleroz, leontozid.*

Dolzarblik. Tanatogenetik omillar ta'sirining sabab-ta'sir mexanizmlarini batafsil o'rganmasdan turib, o'limning bevosita sabablarini sud-tibbiyot va patologik diagnostika qilish muammosini tasavvur qilish qiyin[1]. Yuklamalarsiz, asosan to'satdan o'limning tuzilishida yurak-qon tomir patologiyasining ustunligi va uning paydo bo'lishining ko'p holatlarida yuzaga keladigan jiddiy qiyinchiliklar bu vazifani ayniqsa dolzarb qiladi. Yurak-qon tomir patologiyasi holatlarida tanatogenezni o'rganish, agar bu jarayonda tananing adaptiv tizimining roli e'tiborga olinmasa, mumkin emas[3].

Kompensatsion va adaptiv jarayonlarni boshqarish uchun mas'ul bo'lgan ushbu tizimning etakchi tarkibiy va funktsional tarkibiy qismlaridan biri buyrak usti bezlaridir.

Ushbu organda yurak patologiyasida yuzaga keladigan nisbatan o'ziga xos o'zgarishlar nafaqat moslashish jarayonlarining buzilishining tetik mexanizmlarini tushunishga yordam beradi[2], balki o'limdan keyingi diagnostika vazifalarini sezilarli

darajada osonlashtiradigan etakchi taatogenetik omilni aniqlashda bashorat qiluvchi sifatida ham foydalanish mumkin.

Yuqoridagilar tadqiqotchilarning ateroskleroz muammosiga o'z vaqtida va dolzarbligini ko'rsatadi[4].

Tadqiqotning maqsadi. Qon tomir aterosklerozda leontozid ta'sirida buyrak usti bezlaridagi patomorfologik o'zgarishlarni o'rganishni baholashdan iborat.

Tadqiqot materiallari va usullari. Eksperimental guruhdagi 28 ta quyonga xolesterin nazorat guruhidagi kabi dozada berildi, 1 soatdan keyin maydalangan ildiz sabzavotlari bilan quyidagi dozalarda dorilar: ladyginosid 10 mg/kg dozada, leontosid 2,5 mg/kg va dipsakozid hayvonlarning vazni 10 mg/kg. Tadqiqot uchun aortalar uzunlik bo'ylab ochilgan va yarimunar klapanlardan bifurkatsiyagacha bo'lgan butun uzunlik bo'ylab o'rganilgan.

Tajribaning dizayni quyidagicha edi. Tadqiqot tajriba boshida boshlang'ich vazni 2,1-3,0 kg bo'lgan 54 jinsiy etuk erkak mongrel quyonlarida o'tkazildi. Tadqiqot maqsadlariga ko'ra barcha eksperimental hayvonlar quyidagi guruhlariga bo'lingan. 26 ta nazorat guruhi quyonlari Xolesterolni 0,3 g/kg dozada 30 kunlik tajriba davomida qabul qildilar.

Makroskopik jihatdan intima holati hisobga olingan va agar shikastlanishlar bo'lsa, lokalizatsiya ko'rsatilgan. JSST tavsiyalarini hisobga olgan holda, mahalliy aortalar sudan bilan bo'yalgan, keyin aterosklerotik shikastlanishlar maydoni to'g'ridan-to'g'ri planimetriya bilan butun aorta maydoniga foiz sifatida aniqlangan. Ushbu usulning haqiqiyliги mualliflar tomonidan tasdiqlangan [9, 10].

Tadqiqot natijalari. Esansiyel arterial gipertenziya bilan og'rigan shaxslarning buyrak usti bezlarida 80% hollarda giperplastik o'zgarishlar soliter adenoma, tugunli giperplaziya yoki ikkalasining kombinatsiyasi shaklida topilgan. Esansiyel arterial gipertenziyadagi birlamchi aldosteronizmdan farqli o'laroq, adenomadagi aldosteron miqdori ancha past bo'lgan, atrofdagi korteksda aldosteron kontsentratsiyasi birlamchi aldosteronizmdagi qiymatlarga yaqinlashgan yoki ko'tarilgan. Yoshi bilan buyrak usti bezining vazni va tugunli giperplaziya ortib boradi. Bundan tashqari, koronar ateroskleroz, arterial gipertenziya va buyrak usti bezlarining

adrenokortikal nodulyar giperplaziyasi o'rtasida bog'liqlik o'rnatilgan bo'lib, ular birlashganda yanada aniq klinik ko'rinishlarni namoyish etadi. Simpatik va adrenokortikal tizimlarning fiziologik reaktivligining kuchayishi gipertenziyaga moyil bo'lgan erkaklar va ayollarda xavf belgisi bo'lishi mumkinligi taxmin qilingan. Shuningdek, neyroendokrin, birinchi navbatda adrenokortikal faollikdagi buzilishlar koronar kasalliklarning prekursorlaridan biri - metabolik sindromning rivojlanishiga katta hissa qo'shishi aniqlandi.

Yurak mushaklarining shikastlanishi natijasida reparatsiya jarayonlarini o'rganish buyrak usti bezlarining morfofunktsional holatiga bevosita bog'liqligini ham aniqladi. Miyokardda biriktiruvchi to'qimalarning kengroq tarqalishi va tuproq moddasining degeneratsiyasi buyrak usti bezlarining steroidogen qobiliyatining pasayishi tufayli sodir bo'lishi aniqlandi. Nazorat guruhida bu qiymat $0,25 \pm 0,027\%$ ni tashkil etdi, bu ko'proq, 4,2 baravar yuqori, eksperimental guruhga qaraganda. 30 kun davomida xolesterin va dipsakozid bilan davolangan quyonlarning intimasida ateriosklerotik shikastlanishlar 3 holatdan 10 tasida topilgan, ular an'anaviy ravishda aortadan tomir kelib chiqish joylarida yoki aorta kamarida kichik chegaralangan nuqtalar sifatida sodir bo'lgan. Bu uch hollarda ateriosklerotik jarayoni bilan aorta zararlanishlar maydoni butun aorta yuzasi $0,07 \pm 0,48\%$ dan band, va o'rtacha $0,08\%$ ni tashkil etdi.

Ma'lumotlar solishtirish ko'rsatadi, eksperimental guruhda zararlanish maydoni ekanligini 3.2 marta kam, taqqoslash guruhda ortiq. Eksperimental hayvonlarning aorta zararlanishlari darajasining aniqlangan xususiyatlari bilan bir qatorda, aniqlangan ta'sir mexanizmlarini o'rganish, albatta, qiziq.

Tadqiqotlar qalqonsimon bez, gipofiz, buyrak usti bezlari kabi organlarning tuzilishini yuqoridagi triterpen glikozidlari ta'siri ostida eksperimental ateriosklerozda ularning antiateriosklerotik va gipolipidemik xususiyatlari fonida o'zgartirishni aniqladi [10, 11]. Xulosa. Eksperimental aterioskleroz kursiga ta'sir qiluvchi dorilarning qiyosiy tahlili quyidagilarni ko'rsatdi. Ladilginozid ta'sirida aterioskleroz bilan aorta zararlanishlari maydoni nazorat qiymatlaridan 12 baravar kam edi. Leontosid o'xshash ko'rsatdi ta'siri, lekin kamroq darajada - 4,2 marta va dipsakozid-3,2 marta.

Xulosa. Ikkinchisi, xususan, o'tkir yurak patologiyasini o'z ichiga olishi mumkin. Retikulyar zonaning kamroq aniq reaksiyasi, ehtimol, uni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarining natijasidir va shuningdek, asosiy patologiyaning tabiatini aks ettirishi mumkin.

Ehtimol, buyrak usti bezlarining funktsional morfologiyasi va uning yurak-qon tomir tizimining patologiyasi bilan bog'liqligi bo'yicha yangi ma'lumotlarning paydo bo'lishi nafaqat organning kompensatsion-adaptiv jarayonlarni rivojlantirish va tartibga solishdagi roli haqidagi bilimlarni chuqurlashtirishga yordam beradi, balki ma'lum darajada patologiyani tuzatishning tubdan yangi usullarini ishlab chiqishni boshlaydi.

O'tkir yurak o'limida buyrak usti bezlarini tavsiflovchi etarlicha aniq statistik ahamiyatga ega farqlarni aniqlash ularni sud-tibbiyot va patologik amaliyotda o'lim mexanizmini diagnostika qilish mezonlaridan biri sifatida qo'llash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алябьева С. Ю. и др. Сравнительная морфофункциональная Характеристика надпочечников при артериальной гипертензии //Бюллетень сибирской медицины. - 2015. - Т. 14. - №. 5. - С. 5-9.
- 2.Белай И.М. и др. Применение фито препаратов при экспериментальной гиперлипидемии // Ж. Научный огляд. – 2017. - № 3 (35). - С. 41 - 46.
3. Дон А.Н., Нуров А.Р., Аширматов Ш.Н. Иммунологические аспекты атеросклероза: обзор // «Журнал теоретической и клинической медицины», 2022, № 4, С. 34 – 35.
4. Падеров Ю. М. и др. Оценка морфофункционального состояния надпочечников человека в экспертной практике в случаях скоропостижной смерти от острой сердечно-сосудистой патологии //Вестник Томского государственного университета. - 2003. - №. 279. - С. 98-100.